

O'SMIRLIK DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI VA
O'SMIRLIK DAVRIDA SHAXSNING RIVOJLANISHI

Qo'ldosheva Umida
Xolmo'minova Sevinch
Ibrohimova Dildora

TerDPI Filologiya fakulteti talabalari

Anotatsiya: Ushbu maqolada o'smir yoshdagi bolalarning psixik rivojlanish jarayonlari va ushbu davrdagi bolalardagi shaxs tushunchasining rivojlanishi haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: O'smirlik, balog'atga yetish davri, jinsiy yetilish, psixik o'sish, "axloqiy men" tushunchasi, intim muloqot.

O'smirlik davri 10-11 yoshlardan 14-15 yoshlargacha bo'lgan davrni tashkil etadi. Hozirgi o'smirlar o'tmishdoshlariga nisbatan jismoniy aqliy va siyosiy jihatdan bir qancha ustunliklarga ega hisoblanadi. Ularda jinsiy yetilish, psixik o'sish va shunga o'xshash psixik jarayonlar namoyon bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar o'smir bola ham emas, biroq katta ham emas. O'smirlik davrida bolalarning psixik va jismoniy rivojlanishi juda tezlashadi, ma'naviy dunyosi boyiydi, ota-onasi bilan o'rtalarida ziddiyatli holatlar avj oladi. Bu davr balog'atga yetish davri bo'lib, yangi his-tuyg'ular, sezgilar va jinsiy hayotga taalluqli chigal masalalar paydo bo'lishi bilan ham xarakterlanadi. Bu davrda yurak qon tomirlari sitsemasining taraqqiyotida mos kelmaslik hodisasi kuchlaniladi. Bu paytda yurak xajmi jihatidan ancha kattalashadi, ancha kuchli ishlay boshlaydi. Ko'pincha qon aylanishining vaqtincha bo'zilikida qon bosimining yoshga bog'liq xolda ko'tarilishiga, yurak faoliyatining zo'r berilishiga olib keladi. Natijada o'smirlarda uchraydigan bosh aylanishi, yurak urishi, bosh og'rig'i paydo bo'ladi. O'smir yoshdagi bolalarda o'zlarini kattalardek tutish holatini ko'rishimiz mumkin. O'smirlar hayotda, kitoblarda kattalarning mustaqilligini, ularning qiziqarli ishlarini, qahramonliklarini, atrofdagilar orasidagi obro'larini ko'radi va havas qiladi. O'smir bolada katta yoshli odam bo'lishiga yoki katta yoshli odam bo'lib ko'rinishga qiziqish, xohish paydo bo'ladi va bu xohishni amalga oshirish u uchun oson narsa bo'lib tuyiladi.

O'smir yoshdagi bolalarda uchraydigan yana bir psixik xususiyat bu spirtli ichimliklar bilan bog'liq. Ko'pchilik o'smirlarda o'zidan qoniqmaslik holati uchraydi. O'zida sodir bo'layotgan o'zgarishlar bugungi o'zgarishlarga mos kelmayotgani uni asabkylashtiradi. Bu esa o'smirda salbiy fikr va qo'rquvni yuzaga keltiradi. Shuningdek, ba'zi o'smirlarni nega atrofdagilarga, ota-onasiga qarshi chiqayotganligini anglay olmayotgani taahvishga soladi. Bu holat ularni tushkunlikka, tajavvuzkorlikka, hayotga salbiy ko'z bilan qarash va ichki asabiylashish holatiga olib keladi. Bu kabi holatlar uni spirtli ichimliklar iste'mol qilishiga sabab bo'lishi mumkin.

Qo'shimcha qilib shuni aytsak, bu yoshd qon tomirlarining sistemasidagi o'zgarishlari natijasidagi ba'zan bosh miyaga boradigan qon yetarli darajad bo'lmay qolishi mumkin, bu esa bosh miya ish qobiliyatining susayiga, tez toliqishiga va bosh aylanishiga olib

keladi. Ba'zan o'smir tashqi ko'rinishining o'zgarib turishini kuzatish mumkin. O'smirning qo'l va lablari ko'karib ketadi ba'zan esa uning yuzi qizarib ketadi yoki bo'zaradi. O'smirning yuragini haddan tashqari ko'p nagruzka va toliqishlardan saqlash kerak.

O'smir ulg'aygani sari unda "ideal men", "axloqiy men" va "haqiqiy men" degan tushunchalar, dunyoqarash, e'tiqod paydo bo'ladi. O'smir shaxsini toptirishda uning atrofga, ijtimoiy hodisalarga, boshqalar bilan munosabati alohida hisobga olinishi kerak. O'smir o'zini baholashining shaxsiy mezonlarini ishlab chiqishga, o'zini "ichidan" ko'rishga va o'z yutuqlarini baholashga, shaxsiy kuchli tomonlariga suyanishni o'rganishi kerak. O'smirlik davrining oxiriga kelib kuchli tarzda o'z-o'zini anglash hodisasi ro'y beradi. Kattalarning harakatlariga taqlidchanlik yo'qolib, o'zini qayta tarbiyalash, o'z-o'zini ko'rsatish, o'z-o'zini tasdiqlash, namoyon qilishga xohish ortadi. 18-21 yoshlarda ijtimoiy-psixologik shaxsiy o'z-o'zini belgilash tugaydi. O'smirlik davrida o'qish va yozma monologik nutq jadal rivojlanadi. 5-sinfdan boshlab to 9-sinfgacha o'qish to'g'ri, tez va ifodali bo'lish darajasidan, yoddan ifodali, ta'sirli aytib bera olish darajasigacha ko'tariladi. Monologik nutq esa asardagi kichik bir parchani qayta so'zlab berishdan, mustaqil ravishda nutq va chiqishlar tayyorlash, og'zaki mulohaza yuritish, fikr bildirish va ularni asoslab berishgacha o'zgaradi. Yozma nutq ham yaxshilangan holda o'smirlar endi ularga berilgan erkin mavzu bo'yicha mustaqil holda insho yoza oladilar. O'smirlarning nutqi to'la tafakkur bilan bog'liq holatida amalga oshiriladi. 5-6 sinflardagi o'quvchilar og'zaxi va yozma matn uchun reja to'zib, unga amal qila oladilar.

Bu davrning yetakchi faoliyati shaxsiy intim muloqot hisoblanadi. O'smirlarning ota-onasi, katta bo'lganlik hissi asosida tuzilgan bo'ladi. Ular muloqotda kattalarning qo'llab-quvvatlashlariga ko'proq moyil bo'lishadi. O'smir o'ziga nisbatan yosh bolalardek qilinadigan muomala-munosabatiga kuchli norozilik bildiradi, o'smirlar muloqoti o'zgaruvchanligi bilan xarakterlanadi. Har bir o'smir bilan muloqotda uning shaxsidagi eng yaxshi tomonlarni topa bilish, nimaga qobiliyati bor ekanligini aniqlay olish va ularga tayangan holda o'smirning o'ziga bo'lgan ishonchini qo'llab-quvvatlash albatta muhim hisoblanadi. Aks holda tarbiya sohasida katta qiyinchiliklar kelib chiqishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkin, o'smirlik davri shaxsning shakllanishidagi eng murakkab davr hisoblanadi. O'smir bolada kechadigan qiyinchiliklarda uning ota-onasi unga to'g'ri munosabatda bo'lishi, qiyinchiliklarni sabr bilan yengib o'tishi kerak. Bu davrda hamma qiyinchilik bilan o'tadi, qiynaladi degan gaplarni emas, uning bunday holatida unga to'g'ri yo'nalish berishi lozim. a'zi insonlarda bu holat bilinmay, yengil o'tib ketishi ham mumkin. Biroq, biz doimo o'tish davrida bo'lamiz, sababi xarakterimiz o'zgaruvchan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi–jamiyat faravonligi asosi. Finland academic research science publisher, 1148-1151.

2. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАЦИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛҚ-АТВОР. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1399-1403.
3. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. *Journal of Discoveries in Applied and Natural Science*, 1(1), 62-67.
4. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(10), 101-104.
5. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 35-37.
6. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 74-76.
7. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 2(22), 120-123.
8. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(10), 101-104.
9. Имонова, М., & Тожиева, Д. (2023). Роль сиблинговых отношений в когнитивном развитии детей. *Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков*, 1(1), 447-453.
10. Imonova, M., & Xoltorayeva, M. (2024). TA'LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO 'RSATISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO 'LLASHNING ZARURIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 903-906.
11. Imonova, M. (2024). AMALIYOTCHI PSIXOLOG KADRLARNING UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ORNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 485-490.
12. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. *Science and innovation*, 2(B3), 355-358.
13. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. *Общество и инновации*, 2(2), 222-227.
14. Ашурова, Ш. (2023). Оилада эр-хотин муносабатларини мувофиқлаштиришнинг ўзбек психологлари томонидан таҳлил қилиниши. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 67-71.

15. Ashurova Sh. F. (2023) SOG'LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO'G'RISIDAGI TASVVURLARNING SHAKLLANISHI "Журнал Педагогики и психологии в современном образовании,3(1).
16. Ashurova Sh.F. .(2022) A HEALTHY LIFESTYLE IN UZBEK FAMILIES FROM THE POINT OF VIEW OF ISLAM RELIGION Emergent: JOURNAL OF EDUCATIONAL DISCOVERIES AND LIFELONG LEARNING (EJEDL)
17. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O 'SMIRLARNING SOG'LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 363-368.
18. qizi Karimova, M. N., & Ashurova, S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG 'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 369-373.
19. qizi Ashurova, S. F. (2023). OILADA YOSHLARNING SOG 'LOM TURMUSH TARZIGA MUNOSABAT SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI MUAMMO SIFATIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 32-35.
20. qizi Ashurova, S. F. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO 'LLAB-QUVVATLASHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O 'ZIGA XOS JIHATLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 418-421.
21. Неъматуллаева, С. (2020). Психология детей в возрасте 5-7 лет. Студенческий вестник, (5-1), 62-63.
22. Ne'Matullayeva, S. (2022). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA O 'YIN TERAPIYASINI QO'LLASHGA OID QARASHLAR. Science and innovation, 1(B4), 444-449.
23. Nematullaeva, S. (2023). DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH GAME THERAPY. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(4), 86-88.
24. Ne'matullayeva, S. (2022). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oyin terapiyasini qo'llashda innovatsion usullar. O'zbekiston milliy universiteti xabarлари, 1(6).
25. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10).
26. Неъматуллаева, С. Х. (2023). Влияние Игровой Терапии В Формировании Личности Детей. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(2), 31-33.
27. Kizi, N. S. K. (2022). Use of Game Therapy in Preschool Educational Organizations.
28. Нематуллаева, С. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida kamolotida o'yin terapiyasining ahamiyati . Современные тенденции психологической

службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 43–46. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/psychological-service-education/article/view/23475>

29. qizi Ne'matullayeva, S. X., & Ulug'bek qizi Abduqahhorova, M. (2023). BOLA SHAXSINING RIVOJIDA O 'YIN TERAPIYASINI QO 'LLASH SHART-SHAROITLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 341-344.